

Psykologi irrelevant

Øystein Helmikstøl

journalist i Psykologtidsskriftet

Etter angrepene på franske jøder og tegnere i Paris: Hvilken psykologi og hvilken debatt trenger vi nå?

Hvorfor gikk det så galt? Hvordan kan vi alle sammen, også ulike religiøse grupper, leve side om side i verden? Hvilke andre måter å være menneske på enn «det psykologiske mennesket», dyrket fram i liberale demokratier, finnes det? Er «det religiøse mennesket» helt fremmed for «oss»? Verden skjelver, i alle fall litt. Er det nå vi bør stille sånne spørsmål?

På 70-tallet var det flere samfunnsorienterte psykologer enn det er i dag, uten at jeg har drevet med fintelling. Det var flere psykologer som brukte faget sitt til å målbære meninger i politisk brennbare spørsmål, selv om de fort ble forutsigbare og politisk korrekte. De var i alle fall opplært til å bruke faget til å si noe om verden rundt dem. Faget samfunnspsykologi sto for eksempel sterkere den gang. I årene etterpå er psykologifaget her hjemme blitt et stadig mer individuelt fag. Det kan se ut til at samfunnsordninger har blitt mindre viktig for psykologer. «Psykologien er blitt det individuelle sjelslivets fagforening», skrev forfatter og forlegger Geir Gulliksen i Psykologtidsskriftet i fjor høst. Rune Slagstad og Jan Messels *Profesjonshistorier* viser at helseprofesjonene står sterkt, mens sosialfagene ikke har klart å etablere noen klar, myndig profesjon. Sosialpolitiske problemstillinger blir gjort om til helsepolitikk. Det er der makten og æren ligger.

Psykologien er blitt stadig mer avpolitisert

Politikk har blitt individualisert. Løsningen ligger hos den enkelte, enten det gjelder miljøvern eller bekjempelse av fattigdom. Psykologien er både en pådriver og et resultat av denne utviklingen. Psykologien er blitt stadig mer avpolitisert, og det er grunn til å spørre om det har sammenheng med at psykologen også har blitt for opptatt av å ligne på dronningen blant profesjonene: legen. Kanskje er det ikke gode nok argumenter for å si at alle folks problemer, også de mentale, bare skyldes økonomisk ulikhet. Men det finnes vel eksempler på problematiske sider ved måten vi har bygd opp samfunnet vårt på, som også kan påvirke psyken? Bør psykologer snakke mer med pasientene (kundene?) om det? Eller påpeke det til politikerne? Eller si noe om det her på debattsidene i dette tidsskriftet?

Kanskje det er en debatt om hvilke spørsmål vi skal stille nå, vi trenger. Heller det enn flere skråsikre svar. Noen få dager etter terroren i Paris skrev journalist Geir Rakvaag en petit (kort, humoristisk kåseri) i Dagsavisen med tittelen «Vet ikke». Han skrev om tegningene av Muhammed at han ikke visste hva han skulle mene i debatten om alle norske medier burde trykke eller ikke trykke dem. Rakvaag er ikke sikker på så mye lenger, han skrev at skråsikkerhet i moralske spørsmål ikke fører så mye godt med seg. Petiten nådde ikke massene. I skrivende stund: 5 likes. 525 visninger.

Det må være lov å gjøre som man vil, og det må være opp til mediene å trykke hva de vil når de vil. Jeg tegnet for ytringsfriheten markeringen på Universitetsplassen i Oslo 11. januar, og skrev dette på papirveggen som var satt opp:

Hvis en tegning av Muhammed kan føre til krig,
så kan en petit av Geir Rakvaag hindre den

Redaktører skal selv avgjøre hvilke tekster eller tegninger de vil sette på trykk til enhver tid. Foreløpig ser det ikke ut til at daglig trykking av respektløse karikaturer av Muhammed vil redde verden. Noen bør foreslå Geir Rakvaag til Fritt Ords pris 2015! Prisen trenger ikke alltid deles ut til kontroversielle personer med de sterkeste, mest skråsikre og alltid kontroversielle meningene.

Heller ikke Charlie Hebdo var noen søndagsskole. I 2008 fikk Maurice Sinet sparken etter å ha tegnet det redaktøren hans mente var en antisemittisk tegning. Det fantes altså grenser, også hos Charlie. Tegneren fikk heldigvis seinere erstatning og oppreisning etter å ha vunnet fram i retten. Kjente intellektuelle, med blant annet historiker og psykoanalytiker Elisabeth Roudinesco i spissen, støttet redaktøren. Hun har sjelden vært redd for å si sin mening om politiske spørsmål, og hun har ytret seg fritt blant annet som Le Monde-spaltist i mange år. Hun hadde sine grenser. Jeg var sammen med en fransk komiker da han blidt åpnet den utgaven av Charlie Hebdo som hundretusener sto i kø for å kjøpe. Komikeren hadde et avslappet forhold til karikaturen på forsiden. På side to tuller Charlie Hebdo med Søster Emmanuelle, nonnen som ble kalt Frankrikes Mor Teresa. Det lo ikke komikeren av. Han er katolikk.

En kulturpsykolog ville kanskje sagt at tegningene i Charlie Hebdo inngår i en pubertetsdiskurs «moderne» samfunn er gjennomsyret av. Vi dyrker det barnslige, det pubertale blir heltemodig. Populismen er ikke langt unna. Angrepet på jøder og på satirikerne i Charlie Hebdo 7. januar handler mest om ideologi og religion, ikke så mye om ytringsfrihet og hva man kan tegne. Vi problematiserer ikke barns rett til skolegang når skolebarn blir massakrert av terrorister. Det franske ukemagasinet Le Point hadde et vakkert maleri av Muhammed på forsiden etter Paristerroreren. Det er malt for mange hundre år siden. Å avbilde Muhammed har ikke alltid vært blasfemisk. Du finner ikke forbudet i Koranen. Angrepet på Charlie Hebdo handler mer om at en global bevegelse vil bruke Europa som scene for en krig de vil spre mest mulig. De ser ikke ut til å ha så mange skrupler mot å myrde de av oss som ikke deler deres tro. Foreløpig har de drept flest muslimer. Politisk psykologi kan bidra til at vi stiller bedre spørsmål om hva som ligger bak den militære maktkampen.

På twitter i fjor høst foreslo teolog og forkle-feminist Ellen Hageman religionspsykologi som et viktig tema vi burde skrive om i Psykologtidsskriftet i 2015. Jeg noterte det, men plasserte det i kategorien interessant og sært. I ettertid er det lett å se at det var en bom. Nå er det vel opplagt for både journalister og psykologer at dette kan være noe av det mest relevante, forutsatt at religionspsykologien kan fungere som aktuell samfunnspsykologi. Noe av problemet er at få psykologer kan religionspsykologi. Er det nok et bevis på at psykologer har meldt seg ut av diskursen om de viktigste utfordringene verden har?

Etterlyst: Kulturpsykologer. Samfunnspsykologer. Religionspsykologer. Kanskje kan disse stemmene bidra til at samtalen etter Paris 7. januar blir mer meningsfull? Som debattansvarlig her i tidsskriftet kan jeg si: #JeSuisUnMicrophone.